

SEMINÁR O SÚČASNÝCH BURŽOÁZNYCH FILOZOFICKÝCH SMEROCH A SEMINÁR O ÚLOHÁCH FYZIKY V SÚČASNOSTI

Vychádzajúc zo záverov XIV. zjazdu KŠČ, z ideologických plén ÚV KŠČ a ÚV KSS, usporiadala Socialistická akadémia Slovenska 7. — 8. júna 1973 v Bojniciach v hoteli Regia celoslovenský seminár *Kritická analýza súčasných buržoázných filozofických smerov z pozície marxisticko-leninskej filozofie*. Na seminári sa zúčastnili lektori, propagandisti a pracovníci kultúrnych i osvetových inštitúcií a príslušných katedier vysokých škôl, ako aj stredoškolskí učitelia občianskej výchovy.

Úlohou seminára bolo oboznámiť účastníkov s výsledkami kritickej analýzy vplyvov súčasnej buržoáznej filozofie na našu filozofickú tvorbu v minulých rokoch, ako aj s jej vplyvmi, ktoré pretrvávajú vo vedomí našej širokej verejnosti. Z tohto hľadiska sa vybrala aj tematika referátov.

Úvodný referát do problematiky predniesol člen korešpondent J. Bodnár, DrSc., riaditeľ FÚ SAV. Vo svojom príspevku *Marxizmus a hlavné prúdy súčasnej západnej filozofie a jej vplyv u nás* rozobral dve základné myšlienkové tendencie v súčasnej buržoáznej filozofii — filozofický scientizmus a filozofický antropologizmus, ktorých spoločnou bázou je „idealistický spôsob myslenia, jasné antimarxistické zameranie, úsilie obhajovať základné ideové a svetonázorové postuláty buržoáznej spoločnosti“. Pod ich vplyv sa dostávali aj mnohí pracovníci z oblasti filozofie v socialistických krajinách, ktorí potom vystupovali pod heslami obrody a zvedčenia marxizmu.

V prvej časti referátu analyzoval autor *filozofický scientizmus*, ktorý treba chá-

pať oveľa širšie, ako nám ho predstavujú jeho známe varianty — logický atomizmus, logický pozitivizmus alebo lingvistická filozofia. Možno k nemu priradiť aj neorealizmus, naturalizmus, moderný materializmus, nový empirizmus atď. Určujúcim a špecifickým znakom filozofického scientizmu je „objav a použitie logickej a sémantickej analýzy ako hlavného metodologického nástroja pri vymedzovaní nového obsahu a smeru v rozvoji vedy, vedeckého bádania, ako aj pri kritickom rozbere tradičnej filozofie“. Jedinou filozofickou disciplínou po vyčlenení metafyziky a gnozeológie ako „pseudovedeckých“ disciplín zostáva iba *logická analýza*, teda to, čo sa nazýva syntaxou a sémantikou vedeckého jazyka. To je však jasný pokus obmedziť a zúžiť dosah aplikácií vedeckých teórií na svetonázorovú problematiku a oslabiť pozície materializmu aj v jednotlivých vedných odboroch. Veda sa má uspokojiť iba s opisom a registráciou pozitívnych „faktorov“ našej skúsenosti a vybudovať novú „filozofiu vedy“. Tieto snahy našli odraz vo vytvorení tzv. *Viedenského krúžku* r. 1929 a v ďalších podobných organizáciách. Dr. Bodnár analyzoval názory niektorých hlavných predstaviteľov spomínaných prúdov (Carnap, Schlick, Russel, Whitehead, Wittgenstein) a ukázal, ako sa v poslednom období objavili a naďalej sa uskutočňujú niektoré zmeny v postojoch stúpcov filozofického scientizmu, aj keď len v čiastkových otázkach, pričom základné východiská zostávajú nezmenené. Filozofický scientizmus je ideovou bázou širšieho myšlienkového postoja — scientizmu. Tento spôsob myslenia absoluti-

zuje funkciu vedy v systéme kultúry, v ideovom živote ľudskej spoločnosti, absolutizuje spôsob a všeobecné metódy získavania poznatkov exaktných vied, pričom vstúpecnci tohto prúdu odmietajú filozofickú svetonázorovú problematiku, ktorá je podľa nich zbavená poznávacej funkcie a významu. Ich svetonázorové stanovisko sa prejavuje v presvedčení, že špeciálne vedecké poznanie v súhrne svojich výsledkov je postačujúcou podmienkou pre svetonázorovú orientáciu človeka. Oproti tomuto názoru stojí marxistické stanovisko, podľa ktorého všetky spôsoby duchovného a praktického osvojovania sveta v organickej jednote systému majú špecifickú funkciu, a ktoré „zároveň predpokladá existenciu ostatných rovnako nevyhnutných prvkov a funkcií“. Ani jedna z foriem poznania si nemôže robiť nárok na univerzálnosť a absolútnosť. Veda ako jedna z foriem poznania vypracúva teoretický obraz sveta a poskytuje adekvátny odraz skutočnosti, ktorý je podmienkou, predpokladom a prostriedkom realizácie praktickej pretvárajacej činnosti ľudí. Práve ignorovanie všestranných závislostí vedy od celého systému spoločenských a triednych podmienok a činiteľov je základnou slabinou scientizmu. Z tohto aspektu možno hovoriť o jeho idealistickej deštruktívnej funkcii. Naproti tomu vnútorne jednotná koherentná teória dialektikomaterialistickej filozofie, jej otvorenosť voči iným vedným disciplinám umožňuje využiť vedecký poznatok ako zdroj pre vypracúvanie vlastných imanentných filozofických problémov.

V druhej časti svojho referátu sa Dr. Bodnár zamerail na rozbor rôznych antiscentistických prúdov buržoáznej filozofie (filozofia života, filozofia činu, náboženská filozofia, existencializmus atď.). Antiscentizmus ako istý svetový názor vychádza z predstavy, že možnosti vedy sú, pokiaľ ide o riešenie principiálnych problémov ľudskej existencie, obmedzené. V krajných prípadoch hodnotí antiscent-

tizmus vedu ako človeku nepriateľskú, pretože odčerpáva a odvádza duchovnú energiu od bytostných problémov ľudskej existencie (Berdajev, Jaspers, Marcel atď.). a zabráňuje, aby sa prejavila sloboda a zodpovednosť človeka (Sartre). Podobne ani snahy M. Heideggera, vypracovať pre západnú spoločnosť princípy tzv. duchovného poriadku, ktoré by dominovali nad pokrokom v oblasti techniky, vedy a vymedzili im určité miesto vo všeobecnej perspektíve ľudskej kultúry, neboli úspešné.

Aj antiscentizmus v rôznych podobách mal vplyv na vývin marxistickej filozofie, či už vo svete, alebo u nás. Prejavil sa predovšetkým snahami o „reformu“, „revíziu“ a „vylepšenie“ marxizmu pod heslami antropocentrizmu, humanizmu a pod., kde vlastne išlo o útok na základné východiská vedeckomaterialistickej filozofie, o prehodnotenie a revíziu ich pôvodného významu v celkovej teoretickej stavbe marxizmu. Všetky takéto snahy sa však jednoznačne končia na platfor-me revizionizmu a sú namierené proti revolučnej podstate marxizmu, proti jednote teórie a praxe.

Pokiaľ ide o filozofickú problematiku človeka, formovali sa u nás podľa Dr. Bodnára dva diametrálne odlišné prístupy. Prvý hľadá inšpirujúce podnety pre rozpracúvanie filozofických otázok v socialistických podmienkach nášho života, v intenciách odkazu klasikov marxizmu-leninizmu. Tento prístup zdôrazňuje nevyhnutnosť viazať rozvíjanie filozofických aspektov problematiky človeka na vedné odbory, ktoré neštudujú človeka len ako individuum, ale aj ako spoločenskú bytosť, a odhaľovať nevedecké základy antropologicky orientovaných filozofických smerov buržoáznej filozofie.

Druhý prístup nastoľovaním problematiky človeka znehodnocoval doterajšiu prax výstavby socializmu vo všetkých aspektoch, generalizoval niektoré nedostatky a chyby minulosti, nahrádzal marxistickú koncepciu človeka tzv. antropol-

gicko-praxistickou koncepciou. Je jasné, že správnym marxistickým prístupom je prvé stanovisko, ktoré vychádza z jednotlivých vedných disciplín, skúmajúcich rôzne aspekty prírodných, spoločenských a ľudských súvislostí. Prekonať rôzne vplyvy a nedostatky môže jedine vedecký marxistický výskum problémov nastolovaných súčasným vývinom a zmenami, ktoré spôsobuje vedeckotechnická revolúcia. Ide predovšetkým o stále hlbšie rozpracúvanie teoretickopoznávacích a metodologických aspektov dialektického materializmu, zákonov a kategórií myslenia, ako aj problémov týkajúcich sa metodológie vedy. Treba venovať zvýšenú pozornosť otázkam dialektiky ľudskej činnosti, dialektiky spoločenského vývinu, dialektiky ako metodologického základu vied o človekovi. Pozitívne riešenie týchto aktuálnych problémov marxistickej filozofie predpokladá kritické prekonanie buržoáznych filozofických koncepcií a postojov.

Po úvodnom referáte nasledovali príspevky, ktoré podrobnejšie analyzovali niektoré aspekty referátu a boli zamerané na rozbor konkrétnych buržoáznych filozofických smerov a prúdov.

Doc. PhDr. L. Holata, CSc. z ÚML UK v Bratislave vo svojom vystúpení *Problém existencializmu v našej filozofii* analyzoval problémy filozofie človeka z hľadiska existenciálnej filozofie M. Heideggera. Ukázal, že existencializmus ako filozofia nádeje reflektuje rozpad hodnôt buržoáznej spoločnosti a vystupuje proti dehumanizácii v spoločnosti. Základným vzťahom, ktorý tento smer analyzuje, je vzťah individua a spoločnosti. Pokusy o riešení tohto vzťahu nachádzame počas celých dejín filozofie. Dochádzalo sa však vždy k dvom protikladným záverom. Alebo k absolutizácii jednotlivca, alebo k absolutizácii spoločnosti, čím sa strácalo špecifikum individuálneho bytia v spoločnosti. Táto jednostrannosť sa na začiatku nášho storočia pokúša prekonať nemecký existencialista M. Heidegger,

ktorý prichádza s novou koncepciou človeka a sveta. Vedomie a človek sú dané, človek žije vo svete, používa predmety, veci, nástroje atď. Príroda je to, čo je tu, je užitočné, pre človeka sa konštituuje ľudský svet a vytvárajú sa aj vzťahy medzi ľuďmi. U Heideggera sa však vzťah človeka k svetu redukuje na nazevanie. Svet je svetom druhých ľudí, bytie sa stáva spolubytím. Spolubytie určuje jednotlivca, ktorý sa stáva subjektom každodennosti. Avšak vo vzťahu človek — človek ten druhý vystupuje v anonymite, je každý, ale nikto. Heidegger vydeľuje tri mody bytia: a) vravenie, b) zvedavosť a c) dvojzmyselnosť, ktoré s. Holata podrobnejšie rozanalyzoval. Ukázal, že podľa Heideggera spoločenské je negatívne, keďže prekáža autentickému bytiu, a preto sa človek odvracia od spoločnosti. Podstatou človeka je existencia, ničím nepodmienené svojprávne bytie — bytie k smrti. Táto sloboda k smrti, proti ktorej je spoločnosť bezmocná, robí človeka osamelým. Autentické bytie sa nachádza v osamelosti. Podľa Heideggera život človeka má dve základné stránky: a) každodennosť — produkovaný človek, ktorý je sociologickou kategóriou, b) *dejinnosť* — človek ničím nepodmienený. Tieto dve stránky sú od seba absolútne oddelené. Doc. Holata kriticky analyzoval základné Heideggerove východiská a konfrontoval ich s marxistickou filozofiou. Ukázal, že pozitívne riešenie vzťahu človek — svet treba hľadať v riešení nasledujúcich problémov: a) začlenenie človeka do sveta, b) začlenenie človeka do spoločnosti, c) analýza činnosti stránky tohto začlenenia. Heidegger práve v riešení týchto problémov zakrýva podstatu. Výpovede nechápe empiricky, ale fenomenologicky, čím sa nedostáva k podstate bytia, ale len k zmyslu bytia. Úňho nejde o zmenu sveta, ale len o výklad sveta, kým napr. u Marxa prax je srdcom bytia. Pre Marxa je prax prostriedkom začlenenia individua do spoločnosti. Takto sa stáva Hei-

deggerovi predstava konkrétneho historického človeka nedostupnou a dochádza k ahistorickosti dejinnosti a každodennosti, čím nepochopil ani pravú príčinu bezmocnosti individuálnej existencie.

Referát *Najnovšie prúdy v náboženskej filozofii a jej vplyvy u nás* predniesol prof. PhDr. J. Loukotka, riaditeľ Ústavu marxizmu-leninizmu pri VŠZ v Brne. Zdôraznil, že problém náboženstva je neustále aktuálny, pretože náboženská ideológia má vo svete stále širokú oporu. Z tohto hľadiska deštruktívny aspekt náboženstva v spoločnosti sa mnohokrát nedoceňuje.

Náboženstvo je podľa autora takou formou spoločenského vedomia, ktorá nemôže vyjadriť svoje názory vlastnými prostriedkami. Preto si pomáha pojmami z iných foriem spoločenského vedomia, ako je filozofia, etika, estetika atď. Čo je dnes mimoriadne očividné, je prispôbovanie sa náboženstva súčasnosti so zameraním na rôzne iracionalistické prúdy buržoáznej filozofie. V tomto smere dôležitú úlohu zohrávajú rôzne druhy existencializmu, ktoré chápu človeka ahistoricky. Spätosť náboženstva a existencializmu vyplýva podľa prof. Loukotku aj z toho, že i náboženstvo rieši isté spoločenské a individuálne problémy, pretože svojou obsluhou činnosťou je špecializované predovšetkým na rôzne úkony a potreby určitých spoločenských vrstiev.

Rozvoj vedy síce spôsobil, že náboženstvo prestáva byť funkčnou ideológiou, na druhej strane však táto forma vedomia regeneruje v existenciálnych situáciách individua. Stačí napríklad zobrať do úvahy priestorovo a časovo limitovaný individuálny život jednotlivca, ktorý sa v určitých kritických situáciách nedokáže vyrovnáť s týmto problémom ani prostredníctvom svojho intelektu, pretože súčasná veda z hľadiska svojho vývinu nedokáže zatiaľ jednoznačne odpovedať na otázky práve v týchto situáciách. Bolo by však nesprávne sa domnievať, že náboženstvo je zamerané len na existencializmus. Naopak, bohato využíva v prospech seba

aj iné smery a prúdy, ako sú napr. empirizmus, novopozitivismus atď.

V rámci náboženskej teórie sa vyčleňujú rôzne špeciálne disciplíny, ktoré majú podporiť vieru súčasného človeka. Spomenieme aspoň také, ako je vedecká mytológia, vedecká religionistika, teológia atď. V týchto disciplínach sa už jednoznačne neuplatňujú dogmatické základy cirkvi, ale naopak, v rámci prispôbovania sa dobe dochádza k demytologizácii náboženského učenia, hľadajú sa nové formy a spôsoby pôsobenia na vedomie moderného človeka. Prakticky sa to prejavilo napr. v zmenách v oblasti liturgie, kde bol zavedený do bohoslužieb materinský jazyk za účelom nadväzovania lepšej komunikácie s veriacimi. Náboženstvo ďalej zohráva úlohu istého informačného systému, ktorý je zrozumiteľný širokým masám. V určitej konkrétnej situácii môže zohrať funkciu stabilizátora a nakoniec v niektorých vrstvách kompenzuje aj spoločenskú aktivitu, či už zo stránky sociálnej, alebo z hľadiska profesionálnej náboženskej práce, kde sa tvorivá aktivita kompenzuje v náboženskom kulte. Aby mohlo náboženstvo plniť tieto funkcie, uskutočňujú sa zmeny aj v štruktúrach náboženských organizácií a posilňuje sa pôsobenie laického živlu.

Ak chceme z hľadiska marxistickej filozofie dosiahnuť pozitívne výsledky v ateistickej výchove, nesmieme — ako zdôraznil prof. Loukotka — zabúdať práve na tieto nové formy pôsobenia náboženstva. Preto filozofia, sociológia, pedagogika a ďalšie spoločenské vedy musia hľadať nové formy ideového boja a teóriu revolučného boja správne realizovať v praxi. Táto úloha je úzko spätá s formovaním socialistického vedomia človeka.

Doc. PhDr. R. Šíma, CSc., pracovník katedry filozofie FFUK v Bratislave, vo svojom príspevku *Kritika tzv. západného marxizmu, nová lavica a Frankfurtská škola* analyzoval vznik nových teórií spoločnosti na západe, ktoré v nedávnom období mali veľký ohlas aj u nás. Boli

to predovšetkým teoretici Frankfurtskej školy (Marcuse, Adorno, Horkheimer a ďalší), ktorých teórie ďaleko prekročili rámec tejto školy a rýchlo sa rozšírili po celom svete. Vplyvy tejto školy sa prejavili aj v našom filozofickom myslení, aj keď nie priamo. Dostávali sa k nám cez juhoslovanský *Praxis*. Doc. Šíma rozoberal príčiny, ktoré viedli k danému stavu. Ukázal, že kríza a stagnácia našej filozofie, ktorá bola spôsobená tým, že sa marxistická filozofia viac kritizovala, hľadali sa jej slabiny, namiesto toho, aby sa pozitívne rozpracúvala, umožnila preniknúť do filozofie pravicovo oportunistickým a revizionistickým názorom. Zaktivovali sa maloburžoázne sily a súčasne sa prejavil aj ich ideologický tlak, ktorý bolo možné pozorovať aj na filozofickom fronte. V mnohých prípadoch dochádza k priamej zrade marxizmu. Autor potom podrobnejšie analyzoval novú situáciu na vzťahu teórie a praxe, vedy a ideológie. Dokazoval, že dynamický a historicky sa vyvíjajúci filozofický systém považuje za základný zdroj svojho vývinu kritickú konfrontáciu s revolučnou praxou, s politikou strany. Z marxistického stanoviska správnym riešením je jednota teórie a praxe, a nie jednosmerný vplyv teórie na prax. Správne ponímanie jednoty teórie a praxe neznamena podriadenosť alebo nadriadenosť filozofie či politiky.

Podobne sa nesprávne chápal aj vzťah vedy a ideológie. Často sa hovorilo o konci ideológie, veda a ideológia sa stavali do absolútneho protikladu. Dr. Šíma však ukázal, že vedecká ideológia robotníckej triedy má vedecký obsah, ktorý závisí od objektívnych záujmov robotníckej triedy. Veda, ktorá slúži záujmom robotníckej triedy, má a musí mať ideologický rozmer. Dokazoval súčasne, že mohutný vedecký rozlet je možný jedine spojením vedy s ideológiou. Falošne sa interpretoval aj vzťah triednosti a humánnosti. Do marxizmu sa z hľadiska tohto problému vnášali rôzne riešenia z iných smerov, čo marxistickú filozofiu neoboha-

covalo, ale len ochudobňovalo. Po antropologizácii marxizmu sa presadzovala individuálizácia. Podľa známych teórií humánne je individuálne. Rozdeľovala sa triednosť a zjednocoval sa humanizmus, čo viedlo k odideologizovaniu revolučnej marxistickej teórie. Všetky tieto teoretické úchyľky sa prakticky prejavili aj v historickom pohybe našej spoločnosti v nedávnom období.

Posledný referát *Filozofia Praxisu* a my predniesol univ. prof. M. Topolský, vedúci oddelenia filozofie ÚML UK v Bratislave. Analyzoval vývin politického a filozofického myslenia v Juhoslávii, kde sa v minulosti často potláčala vedúca úloha KS Juhoslávie, prejavovali sa rôzne nacionalistické tendencie, ktoré prenikli aj do Zväzu komunistov Juhoslávie. Všetky tieto vplyvy sa prejavili aj na filozofickom fronte. V Juhoslávii okrem marxizmu sa mohli vyvíjať aj antimarxistické filozofické prúdy.

Tieto prúdy sa veľmi ostro prejavili v rámci boja proti kultu osobnosti, keď sa bojovalo predovšetkým o charakter osobnosti a človeka vôbec. V tomto období sa človek stáva centrom filozofického výskumu. Prof. Topolský rozoberal podrobne situáciu okolo *Praxisu*, ktorý mal veľký vplyv aj na naše filozofické myslenie. Ukázal, že filozofia zoskupení v *Praxis* jednoznačne stáli na nemarxistických pozíciách, a preto aj ich teórie vyúsťovali do antimarxistických téz a vyhlásení. Autor na záver vystúpenia analyzoval vplyvy tohto zoskupenia na naše filozofické myslenie.

Po jednotlivých vystúpeniach prebiehala bohatá diskusia, v ktorej diskutujúci podrobnejšie analyzovali nastolené problémy.

Sympóziu uzavrel zhodnotením PhDr. A. Hlávka, CSc., vedúci oddelenia filozofie pri SAKS.

Podľa nášho názoru sympóziu v plnom rozsahu splnilo svoj účel. Účastníci sa mali možnosť oboznámiť s najnovšími problémami súvisiacimi so súčasnou buržoáznou filozofiou. Dobrá úroveň bola

zabezpečená kvalitnými referátmi, ktoré každému účastníkovi umožnili urobiť si predstavu o rozpracúvaní tohto problému v našom filozofickom myslení. K úspešnému priebehu prispelo aj dobré organizačné zabezpečenie sympózia. Môžeme si

len želať, aby Socialistická akadémia častejšie usporiadala takéto kvalitné podujatia, a tak umožnila lektorom a pedagógom čo najčastejšie sa oboznamovať s problémami a výsledkami súčasného filozofického výskumu.

SEMINÁR O ÚLOHÁCH FYZIKY V SÚČASNOSTI

V dňoch 14.—15. 5. 1973 usporiadali Fyzikálna vedecká sekcia JSMF, Katedry fyziky PFUK a Filozofický ústav SAV v Bratislave seminár venovaný úlohám fyziky v súčasnom období. Seminár sa uskutočnil v zasadacej sieni SAV na Dúbravskej ceste v Bratislave a otvoril ho RNDr. J. Maďar, CSc., predseda organizačného výboru.

Referát *K problému metodológie vied* predniesol prof. dr. Michal Topoľský. Vo svojom príspevku rozobral vzájomný vzťah filozofie a prírodných vied a metodologické problémy, ktoré z toho vyplývajú. Súčasná revolúcia v prírodných vedách, ktorej výsledky v prvej etape zovšeobecnil V. I. Lenin, ustavične núti objasňovať tento vzťah tak z historického, ako aj z logického hľadiska. Základný problém môžeme formulovať takto: Ako môže dialektický materializmus prispieť k ďalšiemu pokroku prírodných vied, a na druhej strane, ako sa môžu úspechy týchto vied využiť na vývin a obohatenie samej dialektikomaterialistickej filozofie? Je to problém metodologickej funkcie filozofie. Aby ho mohla plniť, musí predovšetkým rozpracúvať všeobecné princípy dialektickej metódy poznania, ktorá vychádza z organickej vzájomnej spojitosti, závislosti a vnútornej protikladnosti materiálnych procesov a javov. Táto úloha je úzko spätá so všestranným rozborom vzťahu prírodovedeckých pojmov a kategórií dialektického materializmu. Prof. Topoľský zdôraznil historickú relatívnosť mnohých konkrétnych filozofických téz, ktoré treba ponímať v ich vývine a ktoré je potrebné ustavične spresňovať. Na druhej strane však musíme byť obozretní pri prehodno-

covaní týchto téz, aby sme neklesli do relativizmu a nakoniec do idealizmu, keby sme pripustili, že vývin filozofie predpokladá negáciu jej základov a princípov. Na týchto princípoch musíme stáť v záujme samého vedeckého poznania. Lahkomyselný a senzácietlivý výklad nových vedeckých faktov a praxe môže viesť nakoniec k nepremyslenej revízii základov dialektickomaterialistického svetonázoru. A nakoniec ani samy výskumy v oblasti metodologických otázok prírodných vied nemôžu byť úspešné, ak sa nebudú opierať o pevný svetonázorový základ. Z tohto hľadiska možno racionálne vysvetliť skutočnosť, prečo v súčasnom období vystupujú v prírodných vedách do popredia práve otázky metodológie vedy. Táto tendencia je určená objektívnymi okolnosťami, ktoré prof. Topoľský podrobne rozobral a ilustroval na konkrétnych faktoch.

Referát RNDr. J. Štohl, CSc., *Problém evolúcie Vesmíru z hľadiska súčasnej astrofyziky* bol venovaný súčasným tóriám vývinu Vesmíru. Autor rozoberal dva základné druhy modelov Vesmíru: a) stacionárne a b) evolučné a dokazoval, že z hľadiska súčasných kozmologických a astronómických výskumov sa dostávajú do popredia záujmu práve evolučné teórie. Skúmanie takýchto procesov v kozmickom priestore, ako je rozpínanie Vesmíru, tvorenie známych častíc z ešte neznámych foriem hmoty, vývin hviezdnych sústav (kvazary, pulzary) atď. nútia vedeckých pracovníkov z oblasti astronómie narábať takými pojmami, ktoré bezprostredne súvisia s filozofickými kategóriami. Sú to napr. pojmy konečnosť a nekonečnosť Vesmíru, jednosmernosť, jednorozmernosť a

nekonečnosť času, vývin Vesmíru a pod. Riešenie nastolených problémov nie je možné bez dialektického prístupu a aplikácie kategórií dialektiky v danej oblasti vedeckého výskumu.

V odpoludňajších hodinách pokračoval seminár dvoma odbornými referátmi. Prof. RNDr. Š. Weiss predniesol príspevok *Súčasný problémy fyziky plazmy* a RNDr. S. Takáč z CSc. *Supravodivosť — makroskopický kvantovomechanický jav*. Aj keď autori riešili v referátoch špeciálnovednú problematiku, úzko súvisiacu s jednotlivými odbornými disciplínami, aspoň okrajovo poukázali na význam riešenia nastolených problémov týmito novými odvetvami súčasnej fyziky pre spoločenskú prax, ako aj z metodologického hľadiska pre rozpracúvanie teoretických problémov týkajúcich sa predovšetkým kategórie štruktúry hmoty, ktorá je úzko spätá s ostatnými základnými kategóriami dialektiky a s dialektickými zákonmi.

Druhý deň seminára 15. 5. 1973 odzneli dva referáty. Prof. RNDr. I. Ulehla, CSc. sa zaoberal *Gnozeologickými problémami vo fyzike*. Rozoberal predovšetkým problémy, ktoré boli nastolené pred filozofiu kvantovej relativistickej fyziky. Jedným z dôležitých problémov je nové postavenie vzťahu subjektu a objektu. V súčasnom období začína narastať úloha subjektu v procese poznania. Problém poznávania mikrosвета, kde medzi objekt a subjekt poznávania vstupuje prístroj, vyžaduje aj nový dialektický prístup k vzájomnému vzťahu subjektu a objektu. Tento vývin má veľký vplyv aj na obsah a vývin kategórií dialektiky, ktorými vyjadrujeme objektívnu realitu. Napr. kategória priestoru, času, kauzality, ich jednotlivé vlastnosti nadobúdajú na rôznych úrovniach reality špecifické vlastnosti, ktoré nemôžeme správne vystihnúť bez dôsledného dialektického prístupu k ich skúmaniu, a to aj v jednotlivých prírodných vedách, najmä vo fyzike, ktorá najviac prispela k vývinu týchto kategórií za posledné storočie. Ide o také problémy, ako

sú trojrozmernosť, konečnosť a nekonečnosť priestoru, jednorozmernosť, jednosmernosť, konečnosť a nekonečnosť času atď. Prof. Ulehla správne ukázal, že jedine dialektickou metódou môžeme pozitívne vyriešiť nastolené gnozeologické problémy v súčasných prírodných vedách.

Posledná prednáška *Niektoré problémy súčasnej fyziky elementárnych častíc*, ktorú predniesol RNDr. J. Pišút, CSc., bola venovaná najnovším problémom vo výskume elementárnych častíc. Autor opisoval rôzne metódy vzájomných interakcií elementárnych častíc pri rôznych energiách, objasňoval niektoré najnovšie teórie a ich význam pre ponímanie základných procesov, prebiehajúcich z hľadiska súčasnej vedy na najnižšej úrovni objektívnej reality. Z filozofického hľadiska sa prednáška dotýkala predovšetkým kategórií štruktúry, priestoru, času a kauzality. Autor poukázal aj na problémy, ktoré vznikajú pri interpretácii týchto kategórií práve na subkvantovej úrovni.

Záverečné zhodnotenie sympózia urobil RNDr. J. Blažek, CSc., riaditeľ Fyzikálneho ústavu SAV. Sympóziu splnilo svoj účel a ukázalo potrebu vzájomnej spolupráce medzi prírodovedcami a filozofmi. V budúcnosti bude potrebné organizovať podobné podujatia v užšej spolupráci niekoľkých vedných odborov, so zameraním na dôležité problémy vo vývine súčasných prírodných vied. Bude nevyhnutné nadviazať aj užší kontakt medzi prírodovedeckými a filozofickými pracoviskami, čo sa pozitívne odrazí i v riešení všeobecnometodologických, ako aj filozofických problémov prírodných vied. Jedine úzka spolupráca všetkých vedných odborov a zodpovedný prístup k riešeniu nastolených problémov môže mať rozhodujúci vplyv na riešenie svetonázorovej problematiky, ktorá je jedným z dôležitých faktorov pri formovaní socialistického vedomia človeka našej spoločnosti. A táto úloha je jednou z hlavných úloh, ktoré vyplývajú zo záverov XIV. zjazdu KSČ.

Ján Dubníčka